

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Osztályozás

Tárgy

725.091

Szerző: Hegyi Ödön

Cím: A Tabán

"1909"

Forrás: Bpest

Személy

Bp.

1909 IX. 16

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. füz.)

omda 1915.

A Tabán.

Budapest, szept. 15.

A székesfőváros tanácsa a napokban elhatározta, hogy megfesteti az újjáépülő Rácvárosnak néhány jellegzetes részét. Hadd lássák az utódok, milyen rozoga, apró házak, girbe-görbe utcák és moslék-levezető síkátorok voltak itt egykoron, azaz hogy ma. Mert Budapestnek erről a városrészéről még ma sem mondhatná el, amit a Belvárosról már 1804-ben megemlített az akkori Wegweiser: »Pest Belvárosában volt kevés, szűk, görbe, szegletes utca, de egy sem, hová a napvilág nem fért volna». Ellenben van itt nem egy »köz», mely ugyanarról lehetne híres, mint Veneziában a Calle Galliazzo. Soha sem süt belé a nap. Éppen ezért azonban lépten-nyomon festő ecsetjére méltó részletekre akadunk ebben a városrészben. A hegyoldalhoz tapadt házikók lehetetlenül piciny udvarokkal, az utcák, melyeknek lakosai még ma sem tudnak arról a rendeletről, mely 1992-ben husz tallér birságot rótt arra a pesti polgárra, ki a szemetet az utcára dobta; a Gellérthegy lejtőjén gunnyasztó néhány viskó, mindezek valóban megérdemlik, hogy festőink érdeklődjenek irántok akkor is, ha hivatalos megbízás nem serkenti őket erre. Ha azonban már a megbízásnál tartanak, mielőtt munkához fognának s mielőtt a tanács utasítaná a művészeket, nézzék meg a Székesfővárosi Múzeumban azt a néhány festményt, melyek a Tabánról már készültek, hogy megtudják, milyenek nem sza-

bad lennie az új képeknek. Éppen az hiányzik róluk, a mi végből készültek: szemléltetővé tétele ennek a regényes régies városnak. Az egyik kép (X. terem, 129. szám) csupán a két templomot, a görög keletiekét és a katolikus plébánia-templomot mutatja be, alattuk meglapulva néhány elmosódott házfedél. Tehát a városrésznek éppen azt a két épületét örökíti meg, melyek amugy is maradándóak, magukban véve azonban sem régiségük miatt, sem építészeti tekintetben nem értékesek. A másik két kép már utca-részletet mutat. De se nem jellegzetes, se nem érthetően.

A Rácváros története egyidős az ország történetével, művészettörténeti emléke azonban voltaképpen egy sincs, mert mai berendezésében és alakjában alig száz éves. 1810-ben ugyanis roppant tüzvész elhamvasztotta csaknem valamennyi épületét a templomokkal együtt. Meg lehet ezt tudni többi közt a Szarvas-tér 9. számú ház erkélyén levő vastábla eme feliratából is: »Das Feuér raffte 400 Häuser ins düstre Grab den 5. Sept. 1810.»

A székesfővárosnak ezen része egykoron, a magyar település elején Pesthez tartozott. A neve is Kis-Pest volt. Lakosait a pesti rév fogta itt, mint a hogy a balparti Pest is a Duna természetes átjárója miatt alakult. IV. Béla a tatárjárás után telepeseket vive a mai Várhegyre, mely akkor szintén Pesthez tartozott és

pesti ujhegy volt a neve, ehhez kapcsolta hozzá Kis-Pestet. Mátyás király palotájának kertje déli és nyugati oldalon lefutott egészen a Rác-fürdőig, mely akkoron királyi fürdő volt. Zsigmond király alatt szerb telepések lepték el ezt a Kis-Pestet, mely innentől kezdve Rácváros néven szerepel. A hódító török kevesebb figyelemmel volt a rációkra, mint a magyarok és új nevet adott ennek a résznek. Elnevezte Tabán-nak, Hegyaljának, a hegy (Várhegy) talpának. Azóta hol Tabán-nak, hol Rácvárosnak nevezzük.

Az első csanádi püspöknek, az olasz Gellértnek e helyütt való vértanúsága, természetesen mély nyomott hagyott a kegyeletes lelkek emlékezetében. Mindjárt a szent halála után templom épül, a község plébánia-temploma, melyet Szent Gellért tiszteletére szenteltek. A vértanunak teste is itt, a jobbparti pesti Mária-kápolnában nyugodott, aztán Csanádra vitték, s onnan 1440-ben Velencébe, szent Donát templomába.

A Gellért-templom teljesen elpusztult a török hódoltság idején. Egyetlen valószínű emléke az a tizenegyedik századi, román stílusú dombormű, mely most a tabáni plébánia-templom kórusa alatt van befejezve. Az új plébánia-templom 1728-ban kezdett épülni, a keresztény építészeti konzervatív ragaszkodásával a régi szent helyekhez, valószínűleg a régi templom helyén, hová a török mecsetet emelték is, mint minden keresztény templom helyére. A templom 1810-ben porrá égett s a mostani alig félszáz éves.

A mostani Rácvárosban egykoron két külön község volt. A többször említett Kis-Pest, később Rácváros és Tabán mellett századokon át volt itt egy kis királyi falu is, a Gellérthegy és a Duna között. A falu Szent Erzsébetnek itt épült kápolnája után Erzsébetfalvának neveztetett. A kápolna mellett a Jánosrendi szerzeteseknek kolostoruk és híres kórházuk volt. Megszűnván a Johanita-rend, nyoma veszett a falunak is, a kórháznak is.

A sok ostromban, mely Budavárat érte, a legtöbb pusztítást a Tabán szenvedte. Mert az ostromlók főként itt vontak árkokat az ágyuiknak, az ostromlottak pedig éppen azért leginkább erre felé küldték gránátjaikat. A mit épen hagytak az ágyugolyók, elpusztította a gyakori tüzvész, különösen a száz év előtti. Az ujjászületett Tabán, mint általában az egész Budapest végtelenül sokat köszönhet a nagy palatinusnak: József nádornak. Tudtul adja ezt az utódoknak az a német feliratos tábla is, mely a már említett Szarvas-téri ház erkélyének másik oldalán függ és így szól:

Erzherzog Joseph
Rief aus der Asche
Tabán zur Blüthe
Zum daseyn mich.

(József főherceg szólitott elő engem a hamuból a virágzásra.)

Talán éppen az a ház ez, melyben egykoron mindennapos vendég volt a dicső emlékezetű nádor, lakván itt valami ismeretlen, de szépséges menyecske.

Ilyen fiatal lévén a Tabán és régi — száz év előtti — házai is majd mind hirtelen épült, egyszerű kis lakóházak, alig akadunk benne egy-egy érdekesebb épületre.

A maga idejében bizonyosan monumentális épület volt az Ibl-tér 7. számú háza, egy erős, izmos épület, melyet az Árpádu-tca felől vaskos kötuskókhoz fűzött nehéz láncok keritének be.

Figyelemre méltó, figurális dísz csupán egy házon: az Attila-körut 4. szám alatt találunk, hol az ablakközöket négy eleven dombormű tölti ki.

Akadtt azonban művészet-kedvelő gazdája egy szegényes kis háznak is, a Kányautca 5. szám alatt, melynek kapuja felett

diszeleg, a homlokzaton pedig az ismert formája: Istenszem.

Egy világhírű szülöttje is van a Tabánnak: Semmelweis Ignác, ki az Apródu-tca 1—3. számú ház első emeletének hetedik számú lakásában látott napvilágot 1818-ban.

A városfejlesztő buzgalom felemelte már a csákányt, hogy romba döntse a Tabán nagy részét is. Maga a plébánia-templom szabaddá tétele miatt egész utcasorok fognak eltűnni. A rombolás itt nem fogja eltemetni a múltat, mert a mi a régi multra emlékeztető valamikor akadt itt, már régen nyom nélkül elpusztult. Épp úgy, a mint eltűntek ama rációk is (maradva belőlük az egész első kerületben mindössze 340 lélek), kiknek sokadalma máig élő nevet adott ennek a budapesti városrésznek.